

glagoli. Neki glagoli imaju i prozodijski razliku između infinitiva i supina (*bráti – brát, lavíti – lavít* ‘loviti’, *gladěti – gl̂adet* ‘gledati’)

Prezent ima u 1. mn. *-mę* (*dīēlamę*), kao i Bednja (*prādāma* || *pradāmā*), što je veza sa slovačkim, s kojim je kajkavski imao kontakt u Panoniji prije dolaska Mađara, kao što i neki slovački govori imaju *-mo*, prema većinskome *-me*. Donose se specifični povratni glagoli sa *si* npr. **seděti nepr. (seděti si povr.)** sjediti.

Rječnik govora Jesenja manji je hrvatski

dijalektološki rječnik, oko 6.500 riječi, ali je neprocjenjiv zbog iznimne lingvističke obrade, fonološke i morfonološke. Vidi se suvremeno stanje govora i njegov razvoj, tako da i za njega vrijedi što se govorilo za Jedvajevu monografiju. Posebno veseli da je u izradi rječnik Bednje (Celinić) te što je pri kraju i kompletna monografska obrada govora Jesenja (Kovačec).

Mijo Lončarić

ISPRAVITI NEPRAVDU NIKAD NIJE KASNO (Ivan Zvonar: *Florijan Andrašec, Zagreb – Čakovec, 2020.*)

Nakladnički trio: Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (Zavod za znanstveni rad u Varaždinu) i međimurska općina Dekanovec, objavili su pri kraju 2020. godine studiju Ivana Zvonara pod naslovom *Florijan Andrašec, hrvatski kajkavski pjesnik, melograf i kantor*. Projekt je pisani spomenik gotovo posve zanemarenom pjesniku i melografu, dugogodišnjem kantoru u njegovoj rodnoj župi, u srednjemeđimurskom Dekanovcu.

Ivan Zvonar – priznato ime u kajkavskoj književnosti, autor nekoliko knjiga i znatno više članaka o starijoj kajkavskoj usmenoj i pisanoj književnosti – prihvatio se ovoga posla u manjoj mjeri motiviran zavičajnošću (rođen je u međimurskom Dolnjem Vidovcu), nego više iz revolta: Florijan Andrašec, koji je danas u UNESCO-voj usmenoj međimurskoj popijevci gotovo zaštitni znak, do danas nije doživio zasluženu revalorizaciju, štoviše, spletom raznih okolnosti (čitaj: „okolničara“) gotovo je posve marginaliziran. Zvonar činjenicu razložno elaborira i polemički intonira razne pristupe i interpretacije Andrašecovih stihova.

U prvom redu, Andrašec – dak poznate Bervarove orguljaške škole u Celju, potom dugogodišnji kantor i najpoznatiji suradnik Vinka Žganca, doživio je svojim popijevkama i sreću i nesreću. Naime, stvarao je „na narodnu“, to jest preuzimao je poetiku usmene književnosti i to

je ostvario u toj mjeri da je mnoge njegove popijevke prihvatila šira publika, to jest prenošenjem i čuvanjem ih ovjerila te su postale narodnom svojinom. Ukratko, doživio je sudbinu nadarenog pojedinca u tome narodu – taj pojedinac stvara popijevku, ali ona se u performanci „ponašuje“, ponaroduje, postaje opće usmenoknjiževno dobro jedne sredine i autor se pritom najčešće, gotovo uvijek zaboravlja.

Druga je (dis)kvalifikacija da je Andrašec pučki pjesnik. „Puk“ Rječnik hrvatskog jezika tumači kao „široki slojevi naroda“ te bi prema tome Andrašec bio narodni pjesnik. A to nije. U najnovije vrijeme operira se i izrazom „treći književni fenomen“: prema njemu jedan je, naime, fenomen usmena a drugi pisana književnost te se u ovaj treći trpa sve što je „nešto između“, reklo bi se – književni „poluproizvod“. Andrašec je 1953. objavio zbirku *Međimurske fijolice*, složenu od pjesama što ih je pisao godinama, još tamo za 1. svjetske vojne u kojoj je sudjelovao. Jedna od takvih, „zakarpatskih“ pjesma je Mesec; navedimo samo prvu kiticu koja će nam zorno potvrditi da nije riječ ni o kakvom „trećem književnom fenomenu“:

Svetel mesec pitam tebe
Jel ti svetiš tak mi domaj?
I zvezdicu onu tamnu,
Ko kre tebe vidim komaj.
Jel ti moje domaj dramiš?
Jel tak svetlost k njima vpiraš?

Jel tak mojim kak i meni
Svojim traki v srce diraš?

To je intimna, ljudska drama u kojoj se preko sugovornika Mjeseca pjesnik spomina sa svojim, ti stihovi su međimurska matrica: motema, se, eto, začela na bojištu u prvom ratu i nastavila do novijih i suvremenih gastarbajterskih međimurskih drama, ona dakle poprma univerzalno značenje. Je li to „treći književni fenomen“? Andrašec je ili pjesnik ili to nije (a jest); Zvonar je u toj kvalifikaciji rezolutan. I u pravu je.

Treći uzrok (bolje:uzroci) marginalizaciji, zahitavanju Florijana Andrašeca leži u – ljudima, točnije onima (urednicima, priređivačima, skladateljima) s kojima je kantor surađivao. Andrašec je bio i cipelmešter (na bojištu), i bačvar (pintar), slikar i kipar, pa poštar, ponajviše orguljaš u župnoj dekanovskoj crkvi, no ponajprije nadaren pjesnik, koji je stvorio svoju poetiku s obzirom na usmenu, narodnu međimursku popijevku. Ali nije pripadao nikakvom lobiju, nije imao svoga mecenu, mentora koji bi ga pomagao i upućivao bi u tajne književnoga stvaranja. Zato se probijao vrlo tegobno i bivaos osoba od koje su mnogi imali koristi, ali ne i on.

Počnimo sa Žganecem. Njihovo poznanstvo i suradnja počinje koncem 1916., nakon što je Žganec već objavio svoju prvu, glasovitu zbirku narodnih popijevaka. Suradnja je trajala godinama i Zvonar je pobrojio da su u Žgančevim objavljenim zbirkama 202 Andrašecova zapisa, dakle, daleko više nego od ostalih suradnika. Međutim, Žganec je u Andrašecu uglavnom vidio zapisivača, a ne autora narodnih popijevki i napjeva te, s pravom napominje Zvonar, „znanost neće nikada saznati točan broj zapisa koji među objavljenim pjesmama predstavljaju Andrašecova autorska djela, jer ona toliko duguju poetici usmenoga stvaralaštva da se ni formom ni sadržajem ne razlikuju od međimurskih narodnih pjesama“. To je ona spominjana Andrašecova dobra i zla kob: stvorio je djela po uzoru na narodna, ali do te mjere da su ona i postala narodna (recimo: vratila su se narodu), pri čemu je autor zaboravljen. Zvonar ovako to formulira: „Bili su to sretni trenuci za međimursku narodnu pjesmu, ali i prokletstvo za Andrašeca“.

Drugi slučaj je s Vilovićem i Odakom. Za

operu Dorica pleše Vilović je skupljao tekst, Odak glazbenu građu. U tome im je obilato pomogao Andrašec, većina građe njegovo je djelo jer su „jedan i drugi doslovce prepisivali od nje, a da niti jedan uopće ne spominje Andrašeca“. Naivni kantor bio je impresioniran obojicom te je uz zajedničku fotografiju kasnije dopisao. „Dva profesora iz Zagreba kod moga bunara u dvoru kod pisanja opere Dorica pleše“. Andrašecova imena dakle uz operu nigdje, niti u napomeni, a kamoli kao suradnika. To je na djelu taj, rekao bih krležijanski, superiority kompleks: gospoda „profesori“ došli su iz metropole da se opskrbe građom čvrsto uvjereni da će mali kantor u jednoj selskoj župi biti presretan što je s njima uopće govorio!

Kada je Nikola (Mikula) Pavić objavio Antologiju novije kajkavske lirike (1958.) u nju je uvrstio jednu Andrašecovu pjesmu, Nacek, koju je preimenovao u Dudaš(?), ali je pogubnije što je intervenirao, „popravlja“ Andrašeca. Primjerice, prva dva Andrašecova stiha *Skapaju se kalamperi/ Nacek vesel cestu meri*, Pavić mijenja u *Skapaju se kalamperi./ dudaš čvrknjen cestu meri*, ili: *Sploh ga nekaj v grabu vleče* u Pavića je *zmir ga nekaj v jarek vleče*. Zvonar je posve u pravu: „To je falsifikat najgore vrste koji si jedan Pavić nije smio dozvoliti“.

Nakon Andrašecove smrti (1962.) zaredale su knjige/antologije o njegovoj poetskoj ostavštini. Kako se pritom pristupalo najzornijim primjerom nam je Miroslav Vuk koji je zajedno s Franjom Božićem objavio knjigu: Florijan Andrašec: „Hrvatske popijevke iz Međimurja“ (1981.). Vukov pristup najilustrativnijim je primjerom književnoga prepravljavanja, dodavanja i ispravljanja Andrašecovih tekstova. Navedimo bar dva primjera: prvi je početak pjesme *Spomen letošnjega božiča*, drugi *Poveč golob zakaj si mi vu tugi*:

Andrašec:

Sveta noć je, bor na stolu ,
Kre njegov tužna majka sedi, .
Sveti večer obstrli su
Noćne zvезде traki blēdi
Poveč golob kaj si mi vu tugi
Morti tebe koja druga ljubi.
–To mi je, kaj me ve

Srce boli za tebe!

Vuk:

Sveta noć je, bor na stolu
kre njeg tužna majka sjedi
Svetu večer kitili su od
zvijezdica traci blijedi.
Poveč, golob, kaj si mi vu tuogi
Morti tebe štiera druga ljubi?
Dva dni je kaj mene
Srce boli za tebe.

(Svojedobno sam u emisiji narodne glazbe na zagrebačkom radiju čuo ovakvu urednikovu intervenciju: stih međimurske narodne *Ki ljubiti ne zna naj se ne hapljuje*, promijenio je u *Ki ljubiti ne zna naj se ne kušuje*; urednik nije znao značenje „hapljuje“, što mu svakako ne služi na čast, ali jedan etnomuzikolog, nastavnik glazbenog odgoja, rođeni Međimurec takvo što u navedenim stihovima ne bi si smio dopuštati!).

Moglo bi se toga još nanizati iz Zvonarove pedantne, ali i polemičke studije. Ukratko, dao si je truda, zavirio u sve relevantne pristupe popijevkama Florijana Andrašeca (osobito u monografski pristup Zvonimira Bartolića), knjigom je otvorio vrlo važno ali i osjetljivo pitanje individualnog, nadarenog pojedinca i njegove sredine oko poetike i sudbine te popijevke, ali je ponajprije ukoričio sudbinu jednog samozatajnog međimurskog pjesnika i pjevača, melografa koji je – što zapisom, što vlastitim uradcima – dao velik doprinos i sudbini i vrijednosti te popijevke koja je, eto, svjetska kulturna baština. Zvonar je „zazvonio“ o Florijanu Andrašecu i time nastojao ispraviti jednu veliku nepravdu. Hoćemo li je uvažiti ili ostati gluhi kao što se gluhoća manje-više „čula“ i za kantorova života?

Stjepan Hranjec

MEĐIMURSKI FRAZEMI I POSLOVICE OTETI ZABORAVU (Anđela Frančić, Mira Menac-Mihalić, *Rječnik frazema i poslovia međimurskoga govora Svete Marije. Kaj? Storijska Kanižaj!, Knjigra, Zagreb, 2020.*)

Kot sonce greje, kruh rođi (posla ima posvuda, samo treba htjeti raditi), čega se j^uoči boje, to roķę fčine (ne treba se unaprijed bojati posla), de vrog nęmrę, tam babo p^uošlję (žene su u stanju sve učiniti, pa i ono što je naizgled nemoguće), m^ęęti pęnez kak ljoščinjja (imati jako puno novca), m^ęęti pęnez kak žaba perja (nemati novca), kaj m^ę petę kręđęš? (ne idi preblizu za mnom), petę m^ęknęti (otići) samo su neki od poslovia i frazema marno prikupljenih u novoj knjizi „Rječniku frazema i poslovia međimurskoga govora Svete Marije. *Kaj? Storijska Kanižaj!*“ autorica Anđele Frančić i Mire Menac-Mihalić.

Sveta je Marija donjomeđimursko naselje, smješteno dvadesetak kilometara istočno od Čakovca, a desetak kilometara zapadno od utoka Mure u Dravu. Prema posljednjemu popisu

stanovništva iz 2011. šesnaesto je po veličini naselje u Međimurju, središte istoimene općine i župe, kojima pripada i susjedno naselje Donji Mihaljevec. Od 1995. godine Sveta se Marija neizostavno spominje u kontekstu hrvatskoga čipkarstva, zato se svetomarska čipka i nalazi na naslovnici knjige, upravo iz toga razloga što je tada obnovljena gotovo zaboravljena izrada špici (čipke na batiće, klepane čipke).

Autorice *Rječnika* iskusne su i eminentne poznavateljice hrvatske dijalektologije i frazeologije. Anđela Frančić izvorna je govornica svetomarskoga govora. Frazemsko i poslovično blago Svete Marije bilježila je posljednjih desetak godina. Mnoge je frazeme prikupila usmjerenim upitnikom izrađenim u sklopu projekta Istraživanje hrvatske dijalektne frazeologije. Kao rođena Međimurka, a filologinja po struci,